

1

2

Prehranjevalne navade ptic //Davorin Tome

1: Žličarka (*Platalea leucorodia*) si išče hrano tako, da s sploščenim kljunom »prečesava« vodo ali redkeje blato. Glavo premika iz ene na drugo stran, pričemer ji v kljunu ostanejo majhne ribice, žuželke, nji hove ličinke, polži, školjke ali celo mrest. foto: Luka Božič

2: Še dandanes je prava uganka, kako uspe mormonu (*Fratercula arctica*) naloviti za poln kljun rib, ne da bi pri novo ulovljeni izgubil tiste, ki jih že ima v kljunu. foto: Tomaž Mihelič

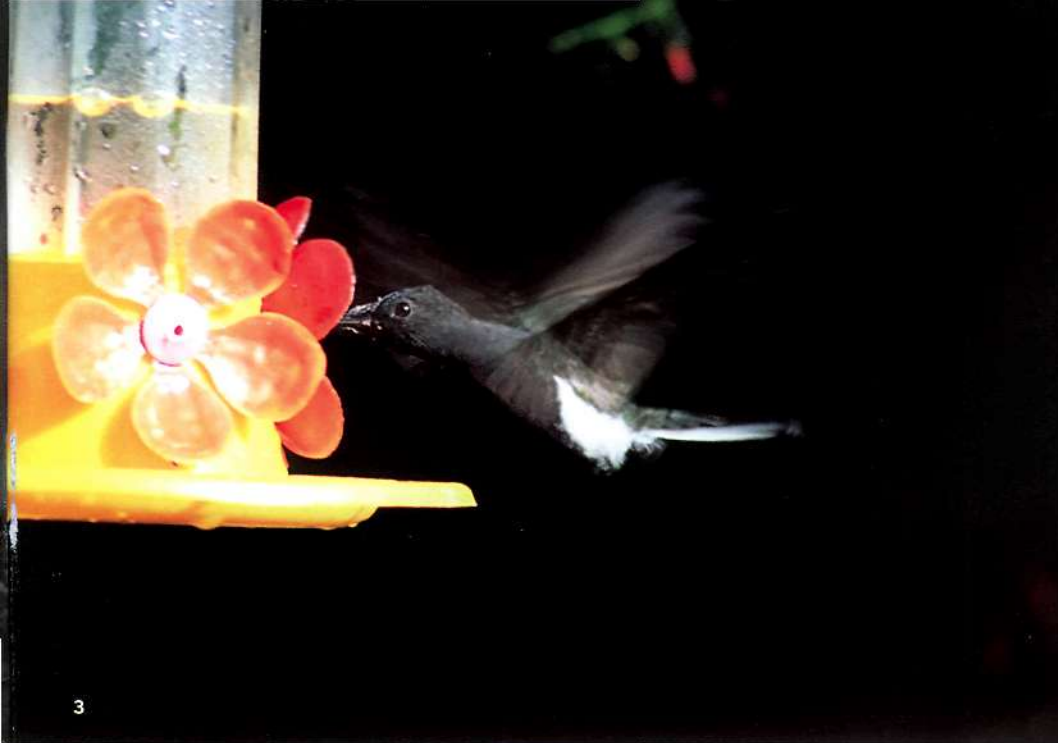
3: Tale kolibri iz Argentine, črni jakobin (*Florisuga fusca*), ravno obeduje. Prilagojen je na hranjenje z rastlinskim nektarjem, ki ga dobro nadomešča sladkorna raztopina v krmilnikih. Za »pogon« svojega malega, a hitrega telesca potrebuje energijsko zelo bogati sladkor. foto: Borut Rubinič

Če bi moral izbrat, kaj na pticah se od vrste do vrste najbolj razlikuje, bi prisegel na kljun. Ta je lahko kratek, dolg, upognjen v različne smeri, celo prekrižan, tanek, debel, kljukast, sploščen s strani ali od zgoraj, da o različnih barvah niti ne govorim. Tako velika pestrost kljunov kaže, da imajo ptice zelo pestro prehrano, saj so različne oblike nastale zato, da lahko izkoriščajo različne vire. Skupaj z načini, kako jih uporabljajo, pa nam oblike kljunov povedo marsikaj tudi o prehranjevalnih navadah ptic.

Veliko ptic, ki imajo kratek in močan kljun, je zrnjeje-dih. Strnadi iščejo s trav odpadla semena, zato jih pogosto vidimo na tleh, ščinkavci raje iščejo plodove, ki so zrastle na drevju. Kraljička (*Regulus spp.*) in listnice (*Phylloscopus spp.*) imajo kot pinceta tanek kljun, s katerim pobirajo drobne listne uši in v zalistju dreves skrite pajke. Ker so zalogaji majhni, ure in ure skačejo po krošnjah dreves, z vejice na vejico, tako da dajejo videz precej živčnih ptic. Lastovke, hudourniki in ležetrudniki lovijo mrčes med letom. To so vrste, ki imajo med pticami najkrajše kljune. Da pa v zraku kakšne mušice le ne bi zgrešili, odprejo usta precej bolj na široko kot druge ptice. Ena izmed prehranjevalnih navad, ki pa jo lahko opazujemo le pri nekaterih vrstah, je zbiranje hrane za obdobje pomanjkanja. Srakoperji (*Lanius spp.*) nataknejo na trnje vrtnic, robidnic, v skrajnem primeru tudi na bodečo žico to, kar ne pojedjo takoj. Sove v času, ko v gnezdu še nimajo mladičev, kopicijo zalogo malih sesalcev za vsak primer, če bo kasneje, ko bo naraščaj, zaradi slabega vremena ulov slab. Med najbolj znanimi zbiratelji hrane so šoje (*Garrulus glandarius*). Precej časa porabijo, da si naredijo zimsko zalogo žira, ki ga skrijejo v vse mogoče in nemogoče koticke gozda. Na velik del semen kasneje

pozabijo tudi same. Pri želodji žolni (*Melanerpes formicivorus*), ki živi v novem svetu, so prešteli, da je deset osebkov prek leta poskrilo okoli 50.000 želodov, kar naj bi skupini zadostovalo za vso zimo.

Z močnim, kljukastim kljunom ujede hitro obvladajo tudi velik plen – zajca, mlado srno ali celo divjega prašiča. Ker pa v naravi prav nič ne sme ostati neizkoriščenega, se je del ujed, predvsem jastrebi, specializiral na prehranjevanje z ostanki hrane, tekne jim tudi že precej usmrjena mrhovina. Pri skrbi za čim boljši izkoristek hrane je gotovo šel najdlje brkati ser (*Gypaetus barbatus*) - zadovolji se s povsem obranimi kostmi. Največje požre šele, ko jih razbije na majhne koščke. Ker pri tem seveda ne more računati na pomoč orodja, to naredi tako, da jih z velike višine spusti na kamen. Pri opisih prehranjevalnih navad ujed spoznamo še nekaj: agresivna, kljukasta oblika kljuna očitno ni nastala zaradi ubijanja plena. Zakaj bi takšen kljun sicer imeli tudi jastrebi, ki se živih živali običajno ne lotevajo. Kljukasta oblika kljuna je bolj primerna za učinkovito trgjanja plena. Ujede ubijajo s silovitim stiskom krempljev.

3

4

Krivokljuni deževnik (*Anarhynchus frontalis*) je ptica, ki živi na prodiščih gorskih rek Nove Zelandije. Hrani se z majhnimi živalmi, ki se skrivajo pod kamni. Z ravnim kljunom bi jim bil tam spodaj težko kos, zato ima obe polovici zaviti vstran, kar je izjemen primer v svetu ptic. Za iskanje hrane pod lubjem dreves so se specializirali detli in žolne. Apalaški muzevnik (*Sphyrapicus varius*) prav tako spada med plezalce kot žolne, tudi drevesna debela luknja prav tako kot one. Vendar pa pri tem ne išče skritih žuželk. Muzevnik se hrani s sokom, ki curlja iz drevesnih ran. Ko v lubje izteše nekaj lukenj, odleti, na pojedino se vrne šele čez nekaj časa, ko se v svežih vdolbinah že nabere nekaj soka. Mimogrede požre tudi vse žuželke, ki jih privabi sladki sok.

Številne ptice se prehranjujejo z ribami. Človek bi pomislil, da imajo potemtakem vse enako oblikovane kljune in precej podobne prehranjevalne navade, pa še zdaleč ni tako. Afriški škarjekljun (*Rynchops flavirostris*) jih lovi med letom tik nad morsko gladino. Spodnjo polovico kljuna, ki je daljša od zgornje, ima pri tem ves čas potopljeno nekaj centimetrov pod vodo, z njo »tipa« pod vodno gladino. Čim naleti na ribo, kljun hitro zapre. Kar nekaj tudi nam dobro poznanih ptic se je naučilo loviti ribe z metodo strmoglavljenja iz zraka v vodo – v slogu kamikaza. Vodomec (*Alcedo atthis*) in čigre (*Sterna spp.*) imajo vse dolg, raven, zašiljen kljun, prav tako strmoglavc (*Morus bassanus*), ki se med vsemi v vodo požene najbolj vratolomno. Spusti se z višine nekaj deset metrov, od koder ima dober pregled nad položajem rib, ob vodno gladino pa tresči s hitrostjo prek 100 km/h. Napad je tako nenaden, da ribe ne utegnejo niti pomisliti na pobeg. Kljub temu, da ima telo v obliki dobro zašiljene puščice, pa stik z vodno gladino pri takšni hitrosti ni mačji kašelj. Pretrese v glavi in po telesu mu pomagajo blažiti posebne podkožne zračne blazine. Zopet drugačno tehniko ribolova ima indijski

kačjevratnik (*Anhinga melanogaster*). Potopi se, ne da bi razburkal vodno površino, in se prihuli na dno plitvega jezera, kjer na ribe počaka v zasedi. S slokim, dolgim in ostro ošiljenim kljunom jih napiči kot s harpuno. Mormon (*Fratercula arctica*), zaradi vzorca na obrazu ga bolj slikovito imenujemo tudi ptičji klovn, za ribami leta pod vodo z zamahi peruti, prav tako kot v zraku. Ker lovi daleč od gnezda, si jih v pisani, ploščati kljun »nabaše« do 60, preden se vrne. S tem bistveno poveča svojo učinkovitost. Tudi albatrosi so pretežno ribojede ptice, plen lovijo na morski površini brezmejnih oceanov. Kar zagrabijo s kljunom, ki ima ob strani ostre robove in zadebeljeno, kljukasto konico, zlepa ne pobegne. Njihov način prehranjevanja pa jih kaj lahko stane tudi izumrtja. Po 100.000 jih vsako leto pogine, ko se v dobri veri, da lovijo živo ribo, ujamejo na trnke parangalov, ki jih po južnih morjih vlečejo lovci na tune. Devetnajst od 21 vrst je zaradi tega v najvišjem razredu ogroženosti.

Oblika kljuna pa nas ne opozori na prav vsako posebnost v načinu prehranjevanja. Veliki medosledec (*Indicator indicator*), ki naseljuje večji del Afrike, ima kljun oblikovan precej vsakdanje, pa je vendarle velik prehranjevalni posebnost – če le dobi priložnost, se rad posladka z medom divjih čebel. Sam pa svoji razvadi ni kos (večino hrane še vedno sestavljajo žuželke), saj je obramba čebel zanj preveč čvrsta, zato si je poiskal partnerja, prav tako sladkosnedelega afriškega jazbeca (*Meloidora capensis*). Brž ko v krošnji zagleda čebelje gnezdo, z zvižganjem pritegne njegovo pozornost. Jazbec po drugi strani brez težav spleza na drevo in skladi gnezdo na tla, ker pa je bolj majhen, brez medosledčevega opozorila gnezda visoko na drevesu sam ne bi nikoli opazil. Na koncu oba z medom zaključita to posrečeno obliko simbioze. Zadnjo besedo pa ima medosledec. Požre tudi čebelji vosek, saj je edina ptica, ki lahko prebavlja tudi takšno hrano. ●

4: Nekatere ptice so se naučile uporabljati tudi pripomočke, da pridejo do hrane: Cikovt (*Turdus philomelos*) si poišče kamen ali štor in ta mu je nakovalo, kjer razbija njemu ljube polže.
foto: Dušan Klenovšek